

Hundra år av nationalekonomi

BOKANMÄLAN

Pärmen pryds av fyra porträtt. De är fotografier av Gustav Cassel, Karin Kock, Erik Lundberg och Guy Arvidsson. Alla fyra har varit verksamma vid den nationalekonomiska institutionen som sedan 1904 verkat vid Stockholms högskola/universitet. Flera andra – rentav mer kända – nationalekonomer kunde ha prytt omslaget, men valet av dessa fyra är knappast slumpmässigt. Cassel röjde undan det klassiska värdeteoretiska bråtet och representerar starten; Kock – den enda kvinnan i sällskapet – ledde arbetet med nationalinkomstberäkningarna och representerar gruppen legendariska lärare; Lundberg företräder kulmen för Stockholmsskolan liksom den nära kontakten till den ekonomiska politiken genom Konjunkturinstitutet; Arvidsson var den som lade grunden för de omfattande insatser inom tillämpad välfärdsteori som varit utmärkande för institutionen under de senare decennierna.

Boken har författats av Svante Nycander, chefredaktör för *Dagens Nyheter* 1979–94, men han har haft hjälp av flera medförfattare. Eskil Wadensjö bidrar med ett kapitel om Gösta Bagge – en bortglömd professor, som svarade för uppbyggandet av den forskarmiljö som gav upphov till Stockholmsskolan. Jonas Agell och Hans Wijkander har skrivit slutkapitlet i vilket institutionens arbete efter 1990 beskrivs. Wadensjö, Agell och Wijkander är professorer vid Stockholms universitet. Nycanders egen framställning bygger i hög grad på olika personers minnesteckningar och i den löpande texten har han tagit med långa stycken av Karl-Olof Faxén, Roland Andersson och Tomas Restad. Tack vare att

Nycander burit ansvaret för helheten får läsaren glädje av såväl en fortlöpande berättelse som några mer personliga minnesbilder.

Den stora berättelsen handlar om hur institutionen börjar med en man – Cassel – och når en slags kulmen i och med Stockholmsskolans många pionjärinsatser. Så småningom växer institutionen ut till en massiv läroinrättning med över 1 000 studerande, men med nära koppling till ett par ledande forskningsinstitut – Institutet för internationell ekonomi (IIES) och Institutet för social forskning (SOFI). På grund av den väldiga expansionen måste framställningen förskjutats från rätt detaljerade personporträtt till analys av en spännande forskningsmiljö för att övergå i en allt mer förteckningsbetonad beskrivning av dagens situation. Nycander lyckas dock förvånansvärt bra med att genom hela boken upprätthålla en balans mellan strävan att framhålla institutionens betydande insatser och en kritisk distans till personer och inriktningar.

Det som tydligt framkommer under hela seklet är den avgörande roll som institutionen spelat för svensk nationalekonomi och för rekryteringen till centrala poster i staten, bankerna och arbetsmarknadsorganisationerna. Redan på grund av sitt stora inflytande på Sveriges 1900-talshistoria är institutionen väl värd en jubileumshistorik.

En historik kan lyfta fram personer, händelser och aspekter som man inte tidigare fäst sig så mycket vid. För en läsare, som endast är bekant med de stora linjerna, finns det många intressanta överraskningar. Hit hör Cassels ungdomsradikalitet, hans skepsis mot den fria konkurrensen, hans strikt ekonomiska motivering för likalönsprincipen, hans stöd för öppna fackföreningar och hans kraftfulla försvar för progressiva skatter. Han framstår därmed som en tidig representant för den svenska model-

Svante Nycander: *Från värdeteori till välfärdsteori. Nationalekonomi vid Stockholms högskola/Stockholms universitet* 1904–2004, SNS förlag, 2005, 223 sidor, ISBN 91-7150-998-4.

len, trots att han senare kom att framstå som ärkekonservativ.

En annan ”nyhet” är beteckningen ”den första Stockholmskolan”. Lars Werin, som skrivit en så lång essä om denna ”första Stockholmskola” att den inte rymts i boken, syftar på de banbrytande avhandlingar av Bertil Ohlin, Gunnar Myrdal och Erik Lindahl som presenterades på 1920-talet och som alla byggde på Cassels generella prisbildningsteori. Ett särskilt kapitel ägnas den diskussion som utspann sig efter Myrdals *Vetenskap och politik i nationalekonomi*. Det är uppenbart att denna frågeställning har berört Nycander lika intensivt som många andra, också mig.

Gösta Bagge beskrivs som en sann akademisk entreprenör, vars insats för uppbyggandet av en framgångsrik institution saknar motsvarighet i den svenska nationalekonomins historia. Så skriver Wadensjö, fastän boken ger åtminstone ett annat jämförbart exempel: Assar Lindbecks konsolidering av IIES. Som forskare har Bagge glömts bort även om hans arbetsmarknadsforskning föregrep många av de teorier som blivit populära först långt senare, när man övergått från att intressera sig för konjunkturarbetslöshet till att studera strukturell arbetslöshet.

Stockholmskolan intar givetvis en central plats i framställningen. Nycander ger sig in i debatten om vad som var utmärkande för skolan, hur den förhöll sig till keynesianismen och vilka som egentligen ska betecknas som representeranter för den. Han behandlar också en mer schumpeterianskt inspirerad tradition med Erik Dahmén och Ingvar Svennilson i huvudrollerna.

I Nycanders framställning är det emellertid 1940-talet som framstår som den mest spännande tiden i institutionens historia.

Vilken samhällsintresserad person skulle inte ha velat lyssna på licentiatseminarierna 1942-43, som leddes av Myrdal, Kock, Gårdlund, Ohlin och Lindahl och där texter av följande ungdomar ventilerades: Tore Browaldh, Erik Dahmén, Harald Dickson, Lars Lindberger, Bengt Metelius, Ingvar Ohlsson, Wilhelm Paues, Richard Sterner, Lars-Erik Thunholm, Erik Westerlind och Anders Östlund? ... De problem som undersöks är oftast aktuella och verklighetsnära. Institutet var inte en doktrin- eller teoriskola [s 122].

Rudolf Meidner och Gösta Rehn deltog i ”mammutseminarierna”, som drevs gemensamt av Myrdal, filosofen och sociologen Einar Tegen, statsvetaren Herbert Tingsten och psykologen David Katz.

Även om Nycander inte explicit jämför denna epok med dagens situation är det uppenbart att han känner ett visst vemod. Beträffande nuläget skriver han bl a:

Kan formspråket, ”amerikanisering-
en” och de internationella tidskrif-
terna verka likriktande på ett nega-
tivistiskt sätt? Kan procedurer och krav
som lyfter forskningens allmänna
nivå samtidigt stärka *the mainstream*
på bekostnad av det genuint nya? I
frågan ligger ingen kritik mot inter-
nationaliseringen i sig, endast en oro
för hur det går, för att citera Gustav
Cassel, ”när man låter en riktig tan-
ke stelna till en dogm” [s 200].

Nycander finner också att kontakten med andra samhällsvetenskaper blivit svagare och att det pressade schemat ger för lite utrymme för kritisk reflektion. ”Studenter med intellektuell läggning tycks mer lockade av att forska i filosofi, idéhistoria, psykologi, ekonomisk historia och statskunskap” (s 198).

Kapitlet *Svensk keynesianism i inflationstider* behandlar debatten om regleringar och den Rehn-Meidnerska modellen. Mot bakgrund av dagens politiska klimat är det fascinerande att läsa om hur stark tron på regleringssamhället var under efterkrigsåren. Tilltron till marknaden och dess förmåga till självkorrigering fanns t o m hos liberala ekonomer. Erik Lundberg fick så gott som ensam kritisera LO-ekonomernas tankar om solidarisk lönepolitik och en aktiv arbetsmarknadspolitik, utan stöd från arbetsgivarsidan, som uppenbarligen gillade de Rehnska tankegångarna. Under denna tid hade Socialvetenskapliga institutet, genom de ekonomer som utbildats där, ett inflytande över politik och samhällsdebatt som knappast någon annan svensk högskoleinstitution, skriver Nycander.

Ett kapitel behandlar en svår övergångsfas i institutionens historia. Det handlar om studentexplosionen, kritiska yngre lärare och studenter och förlorad professorsmakt, men också om den nya inriktningen på tillämpad välfärdsforskning. Det är från den tiden mina egna minnen sträcker sig med föreläsningar i biografialonger, personal som var utspridd på flera olika ställen och interna sammanstötningar. Samtidigt försköts forskningen alltmer till det av Assar Lindbeck ledda IIES och det av Rudolf Meidner grundade Institutet för arbetsmarknadsfrågor (senare ombildat till SOFI).

I och med flyttningen till Frescati upphörde visserligen den geografiska splittringen, men de administrativa problemen fortsatte trots det. Mellan 1967 och 1989 innehade 14 personer uppdraget som prefekt och tio var studierektorer.

Nycander behandlar också de många personstriderna under institutionens historia. Ovänskap rådde mellan Knut Wicksell och Cassel. Det skar sig också mellan Cassel och hans första amanuens Eli Heckscher. Denne kom i sin tur i gräl med sin elev Ohlin. Bagge bröt på trettioalet med både Ohlin och Lindahl. Anders Östlind uppskattades inte av sina kollegor Lundberg och Svennilson. Nycander undviker dock att beröra konflikterna efter dessa. Själv minns jag det ömsesidiga förakt som präglade förhållandet mellan Myrdal och Lindbeck.

Från värdeteori till välfärdsteori är välskriven och hanterlig. Nycander och hans medförfattare behöver inte mer än två hundra korta sidor för att täcka hundra år av nationalekonomisk forskning, debatt, undervisning och institutionsetablering. Det är en prestation som bör glädja alla dem som vill veta hur den viktigaste svenska nationalekonomiska institutionen verkat och vad den har betytt under seklets gång.

Jan Otto Andersson
Akademilektor, Åbo akademi